

Gorbaçýow öwgä mynasyp, ýöne ol rus-ukrain konfliktlerine şert döreden bolmagy-da mümkin

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 25 января, 2025

Gorbaçýow öwgä mynasyp, ýöne ol rus-ukrain konfliktlerine şert döreden bolmagy-da mümkin GORBAÇÝOW ÖWGÄ MYNASYP, ÝÖNE OL
RUS-UKRAIN KONFLIKTLERINE ŞERT DÖREDEN BOLMAGY-DA MÜMKIN

Öňki sowet ýolbaşçysy ýurtlarynyň super güýç statusyny ýitirendigi üçin özüni günäkärleýän köp sanly ruslar tarapyndan ýigrenilýändigine doly düşünmedik bolarly.

Bu gabatlaşmanyň ironiýasynyň aşagyny näçe çyzsaňam az bolar. Russiýanyň Ukraina çozmagyndan alty aýdan gowrak wagt geçensoň, ýagny, Ukrainanyň Herson oblastynyň günorta etraplaryny rus okkupasiýasyndan gaýdyp almak üçin uzak wagtlap meýilleşdirilen hüjümiň başlanandygyny mälim eden günü Sowet Soýuzynyň iň soňky döwlet ýolbaşçysy, SSSR-iň Kommunistik partiýasynyň iň soňky baş sekretary Mihail Gorbaçýowyň Moskwada aradan çykandygy aýdyldy.

Häzirki wagt bilen onuň döwri, Gorbaçýow bilen Russiýanyň Prezidenti Wladimir Putiniň arasyndaky garşydaşlyk oýlandyrýar, giň köpçülik gatlaklary-da muny şeýle göz önüne bolarlar.

Halas ediji bilen jan alyjy garşylaşdyrylar, deňeşdiriler: Birinjisi, taryhyň güýçleri bilen sazlaşygy tapan, düýpli liberal Gorbaçýow, ikinjisi-de, wagty yzyna dolap almak üçin rehim-şepagatsyz we möwriti geçen serişdeler arkaly elinden geleni gaýgyрмаýan, tebigy taýdan ýowuz we diýdimzor Putin. Oňkyny dogry çykarjak käbir sebäpler baram bolsa, birnäçe nukdaýnazardan bu garşylyklaýyn pikir ýalňys bolup biler.

Mihail Gorbaçýow taryha mynasyp görnüşinde, Sowet Soýuzynyň zynjyrlaryny ýolan we şeýdibem Ýewropada kommunizmiň çöküşini çaltlandyran adam hökmünde girer. Ol bu görnüşi bilen Wladimir Putiniň düýbünden tersine biri ýaly bolubam biler. Sowet blogyny berkitmek üçin güýç ulanmak babatda atalarynyň ýolundan ýöremegi ret eden sowet lideri Gorbaçýow nähili garaýandygynyza baglanşyklylykda otuz ýyldan soň Ukrainany Russiýanyň soýuzdaşy edip saklamak, SSSR-i ýa-da Russiýa imperiýasyna meňzeş bir zady güýç ulanyp täzedden janlandyrmak maksady bilen uruş yglan eden Putinden görnetin tapawutlanýan lider.

Ýöne bärde orta atylmaly iki düýpli sowal bar. Putin häkimiýet başynda oturan ýigrimi ýylynda Gorbaçýowyň dolandyran ýurdundan has azat we has gönençli ýurda ýolbaşçylyk etdi. Putiniň ýolbaşçylygyna gutulgysyz ýagdaýda, her taraplaýyn bolmasa-da, ýurdy birnäçe tarapdan SSSR-däki ýapyk jemgyýete dolap getiren ukrain urşunyň penjiresinden serediler, baha beriler. Soralmaly başga bir sowal bolsa, Gorbaçýow hadysalara nähili erk edişi we diňe Ýewropany däl, eýsem Hytaýy-da öz içine alan, dünýäniň köp ýerini gulgula salan syýasy harçaňlaşmalardyr azatlyk tolkun tarapyndan nähili iterilenligidir. Onuň mirasy (mynasyp görnüşde) hem Ýewropany, hem dünýäni oňyn ugra özgermäge hemaýat edenligi bolar. Merkezi we Gündogar Ýewropadaky millionlarça adam, şol sanda Russiýadakykaryňam käbirleri ýurtlaryny we şahsy durmuşlaryny köp derejede üýtgedenligi üçin Gorbaçýowa minnetdarlyk bildirýärler.

Minnetdarlyk bildirmek bilen ýalňyşanoklaram. Gorbaçýowyň Sowet Soýuzynyň Kommunistik partiýasynyň baş sekretary bolan 1985-nji ýylyň SSSR-i bilen 1995-nji ýylyň Russiýasynyň

arasyndaky çaprazlygyň aşagyny näçe çyzsagam az bolar. On ýylyň dowamynda küljümek we gysyjy döwürleriň hakykylygy akyn eden reňk we kakofoniýa tarapyndan süpürlipdi. Şol sanda iň uly we umytlandyryjy üýtgeşme gorkynyň aradan aýrylmagydy.

Sowet döwlet ýolbaşçysy wezipesinden el çekip, SSSR-iň soňky nokadyny goýan goluny çekende, ruslary ýesirlikde we Ýewropanyň ýarsyny bir diwaryň arkasynda saklan gorky aradan aýrylypdy. Belki, gowşaklygyndan, belki-de, danalygyndan, Gorbaçýow güýjüni saklap galmak üçin güýç ulanmakdan gaça durupdy. Şol sebäplj sowet imperiýasyny ösüşiniň her sepgidinde garalaýan harçaňlaşmalar çökende ýok diýen ýalydy, diňe şunuň özem Gorbaçýowyň hasabyna ýazylar.

Üç sany garry we syrkaw lideriň otuz aýyň dowamynda yzly-yzyna aradan çykmagynyň yzyndan 54 ýaşynda iş başyna geçen Gorbaçýow beýlekilerden üýtgeşik görünýärdi, üýtgeşik gepleýärdi. Resmi çärelerde söýgüli aýaly Raisany hem ýanyna alyp, sowet kommunizmine «adamkärçilikli ýüz» getirdi. Öz ady bilen badaşan «aç-açanlyk» we «üýtgedip gurmak» sözleri bjlen birnäçe sowet tabusynyň ýykylmagyna öňbaşçy boldy. Ýöne onuň bu prosesiniň dowamynda nähili başarnykly bolandygy aýry gürrüň. 1991-nji ýylyň tomsunda berk merkezleşdirilen sistemany arkalaşyga esaslanan federasiýa öwürmek synanşyklary şowsuzlyga uçrady. Agdarlyşyk az salymlyk hemme zady üýtgetdi: häkimiýet yza dolap bolmajak görnüşde Russiýanyň saýlanan prezidenti Boris Ýelsine geçdi, merkez mundan soň durup bilmedi. 8-nji dekabrdan 1924-nji ýylda Sowet Soýuzyny guran üç respublikanyň liderleri şol şertnamany güýjüni ýitiren hasapladý. 25-nji dekabrdan Gorbaçýow wezipesinden el çekdi.

Михаил ГОРБАЧЕВ

**Что поставлено на карту:
БУДУЩЕЕ
ГЛОБАЛЬНОГО МИРА**

Gorbaçýow Ýelsin döwründe (hernäçe pessaý bolsa-da) oýunçy roluny gorap saklady, Putin döwründe bolsa haýyr-sahawat fondunynyň üsti bilen sesini has batlyrak eşitdirip ugrady. Ýelsin ýaly onuňam doglan ýerinde (saglyk ýagdaýyna görä) pensiýa ýaşynyň hözirini görüp ýaşamagy, ondan öňki liderleriň ölen ýa-da yzy ýitirlen sowet-rus taryhynyň baglansygynyda uly artykmaçlykdyr. Munuň bilen birlikde statusynyň agramly bölegi, eden ýa-da etmedik işleri, Sowet Soýuzynyň dargaýşyna we Ikinji jahan urşundan soň Ýewropany tussag eden ideologiýanyň çöküşine goşandyny goşan lider hökmünde çäksiz hormat goýlup goldandy.

Gynansak-da, Gorbaçýowa daşary ýurtlarda goýlan sarpa öz watandaşlarynyň köpüsi tarapyndan goýulmady. Köp sanly russiýaly ýurtlarynyň peseldilmegi, super güýç statusyny ýitirmegi, birnäçeleri üçin köpmilletli idealyň çöküşü hökmünde görülen ýagdaý sebäpli tä ölen gününe çenli ony günäkärledi. Gorbaçýowyň Sowet Soýuzyndan soň syýasy rol oýnamaga synansyklarynyň şowsuzlyga uçramagynyň sebäbi-de köp derejede şu boldy.

Ol ýurtlarynyň super güýç statusyny ýitirendigi üçin özüni günäkärleýän köp sanly ruslar tarapyndan ýigrenilýändigine

doly düşünmedik bolarly.

Ruslaryň täze nesliniň soňky sowet liderine syýasy we şahsy azatlyk taýdan näderejede borçludygyna düşünjekdiklerine hem-de oňa mynasyp baha berjekdiklerine ynanasyň gelyär. Emma ölen günü wezipesinden giden gününden bəri hiç düşmedik aradaşlyga düşen ýalydy.

Russiýanyň Ukraina garşy yglan eden urşunyň birnäçe tarapdan SSSR dargan wagtynda paýhasly öňi alynan, emma Soýuzdan soň kuwwatly we ilat sany agdyk iki ýurduň özbaşdak döwlet hökmünde täze gatnaşyklary ýola goýmadyk ýagdaýynda hemişe ähtimallyk bolup, pursatyny peýleýän çaknyşyk hökmünde baha berse bolar. Mihail Gorbaçýow Soýuzy zorluk-zulum ulanyp saklamagyň deregine, her ýurduň öz ýoluna gitmegi bilen mertlerçe ylalaşan lider hökmünde özüne goýulýan ähli hormat-sylaglara aňryýany bilen mynasyp.

Emma netijede, Sowet Soýuzynyň güýji şol wagta çenli şeýle bir peselipdi welin, megerem, juda az alternatiwasy bardy. Netijede ol gop berijimi ýa-da taryhyň gurbany? SSSR-iň dargamasynyň özi we özünden öň Merkezi we Gündogar Ýewropada kommunizmiň çöküşi, şol döwürde birnäçeleriniň syn edişi ýaly belläp geçerlik derejede parahatçylykly bolup biler. Gorbaçýowyň Soýuzyň çäklerinden daşarda güýç ulanmakdan ýüz öwürmegi oňa 1990-njy ýylda Nobel baýragyny gazandyrdy. Emma Sowet Soýuzynyň duýdansyz çagşap oturybermegi aslynda gelejek üçin, meselem, Krymyň statusyna, Ukrainanyň gündogaryndan we günbataryndan gysaja alynmagyna, Russiýanyň edil häzir Ukraina garşy alyp barýan urşunyň üstüne nepýag guýmaga itergi berdimikä?

Meri DEŽEWSKI,

Daşary syýasat boýunça žurnalist.

@IndyVoices

06.09.2022 ý. Publisistika